

(3) วิทยฐานะครูวิชาชีพ คือ ปกครองโดยการทำหน้าที่เป็นตัวอย่างที่ดี สอนให้คนอื่นทำอะไร อย่างไม่เห็นแก่ตัว (ซ้ำเลือก วุฒิจันทร์; 2524: น. 120)

หน้าที่ของครูในต่างประเทศ

บทบาทและหน้าที่ของครูในต่างประเทศก็มีมากมายเช่นกัน สำหรับใน สหรัฐอเมริกา สิทธิและหน้าที่ของครูมีกำหนดไว้ในกฎหมายซึ่งแตกต่างกันไปใน แต่ละรัฐ เช่น งานสอน งานบริหารและธุรการ การเพิ่มวิถะฐานะ การรักษาระเบียบวินัยในโรงเรียน และการควบคุมดูแลนักเรียน เป็นต้น (Dahlke., 1958)

Joshson (1964) ได้สรุปบทบาทและหน้าที่ของครูไว้ว่า ครูที่ที่ดีจะต้อง มีบทบาทและหน้าที่ต่อนักเรียนและต่อสังคมหลายประการ เช่น เป็นผู้นำ เป็นที่ปรึกษา เป็นพลเมืองที่ดีในสังคม เป็นผู้เชี่ยวชาญในการสอน เป็นมิตรของเด็ก เป็นผู้วางจุดมุ่งหมาย เป็นผู้ตัดสิน และเป็นผู้ช่วยให้เด็กรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสังคม เป็นต้น

Pullias และ Young (1969) ได้กล่าวถึงหน้าที่ประจำบางอย่าง สำหรับครูทุกระดับไว้ดังนี้

1. ตรงต่อเวลาในการเข้าสอน เลิกสอน และการนัดหมายต่าง ๆ
2. ทำสมุดประจำชั้น สมุครายงาน ควบคุมความระมัดระวัง ถูกต้อง และทันเวลา
3. อ่าน ประเมินผล และส่งผลงานคืนให้นักเรียน
4. บันทึกการมาเรียนของนักเรียน
5. ทำตารางสอน
6. กำหนดวันส่งงานของนักเรียน
7. กำหนดกฎและแนวปฏิบัติในการทำกิจกรรมและการอภิปราย
8. จัดเวลาพบหารือผู้ปกครอง
9. จัดที่นั่งนักเรียน

10. ทำความคุ้นเคยกับนักเรียน
11. เตรียมอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ
12. ประชุมครู เป็นกรรมการต่าง ๆ ประชุมผู้ปกครอง ประชุมศิษย์เก่า
13. จัดตกแต่งห้องเรียน
14. ทำการฝึกฝน ทบทวนบทเรียน
15. จัดกิจกรรมพิเศษ เช่น จัดทัศนศึกษา
16. ดูแลสุขภาพอนามัยของนักเรียน

นอกจากนี้ เขายังมีความเห็นว่า บรรยาการในการเรียนขึ้นอยู่กับวิชาการที่ครูทำหน้าที่ประจำเหล่านี้มีไร่น้อย ถึงแม้ว่าจะทำอย่างละเอียดละออจนคนภายนอกไม่สังเกต แต่ก็ทำให้เกิดความเป็นระเบียบ และให้ความมั่นใจแก่ครู และถ้าทำงานดังกล่าวไม่ดีก็จะเป็นผลเสียแก่การเรียนการสอนได้

Dodd (1970) กล่าวถึงหน้าที่ที่ครูทั่วไปในประเทศต่าง ๆ จะต้องปฏิบัติ นอกเหนือไปจากการสอนว่ามีมากมายหลายประการ ซึ่งอาจสรุปได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. หน้าที่ทั่วไปของครูทุกคนหรือครูประจำชั้น ได้แก่ การบันทึกจำนวนนักเรียนที่มาเรียนและที่ขาดเรียนทุกวัน และรวมเวลาเรียนตลอดจนหาจำนวนเฉลี่ยเมื่อถึงสิ้นเดือน สำนักรวจำนวนหนังสือเพื่อป้องกันการสูญหาย สำนักรวโต๊ะเก้าอี้ภายในห้องเรียนอย่างน้อยภาคละครั้ง ทำสมุดประจำชั้น สมุดรายงานประจำตัวนักเรียน ทำหน้าที่ปฐมพยาบาล พานักเรียนไปตรวจรักษาเมื่อเจ็บป่วย และเป็นผู้แนะแนวนักเรียน

2. หน้าที่การบริหารและธุรการ ได้แก่ ควบคุมการขายอาหาร ทำอาหาร ขายหนังสือ และอุปกรณ์ รวมทั้งสิ่งของมาขาย เก็บค่าบำรุงการศึกษา และออกไปเสิร์ฟ ดูแลการทำสวนของโรงเรียนและการเงินที่ได้จากผลผลิต ดูแลการใช้รถของโรงเรียน จัดการป้องกันอัคคีภัยและการฝึกเตรียมพร้อมเมื่อเกิดเพลิงไหม้ และจัดประชุมผู้ปกครอง

3. หน้าที่พิเศษในโรงเรียน ปรกติครูจะมีหน้าที่พิเศษหนึ่งหรือสองอย่าง
 ทุกคน โดยแบ่งกันระหว่างคณะครู เช่น จัดกิจกรรมกีฬา ดูแลห้องสมุด เป็นที่ปรึกษา
 ชุมชนกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียน เป็นครูฝึกคนตรี ดูแลงานอนุภาซาค ลูกเสือ
 ยุวเกษตรกร จัดละคร จัดแข่งกีฬา เป็นต้น

4. หน้าที่พิเศษภายนอกโรงเรียน ครูในประเทศกำลังพัฒนามักจะได้รับ
 มอบหมายหน้าที่นอกเหนือจากหน้าที่ประจำในโรงเรียน เช่น คุมสอบ ทรวจข้อสอบ
 คัดคะแนนในการสอบต่าง ๆ ในจังหวัด ในเกือบทุกประเทศ ครูจะทองพรอมเสมอ
 ที่จะปฏิบัติหน้าที่ในระหว่างปิดเทอม เว้นเสียแต่ในกรณีที่ได้รับอนุญาตให้ลาตลอดปี
 เนื่องจากถือกันว่าการปิดภาคเรียนนั้นมีไว้สำหรับนักเรียน มิใช่สำหรับครู นอกจากนี้
 ครูยังทำหน้าที่สำรวจสำมะโนประชากร เป็นกรรมการควบคุมการเลือกตั้งและหน้าที่
 อื่น ๆ อีกมาก

ในปี ค.ศ. 1971 สภาแห่งรัฐแคลิฟอร์เนียได้ออกกฎหมายให้เขตการศึกษา
 แต่ละเขตค่า เป็นโครงการ เพื่อปรับปรุงความสามารถและประเมิณผลการทำงานของครู
 และบุคลากรทางการศึกษา ในบรรดาข้อกำหนดต่าง ๆ นั้น ก็ใ้ระบุให้ประเมิณความ
 สามารถของบุคลากรต่าง ๆ โดยเทียบกับมาตรฐานที่กำหนดไว้ เขตการศึกษาต่าง ๆ
 จึงต้องจัดทำรายงานที่แสดงถึงสมรรถภาพพื้นฐานอันจะใ้ใช้เป็นมาตรฐานขึ้น ในที่นี้ใ้
 นำตัวอย่างงานของครูประจำชั้นมาประกอบการพิจารณา 2 ตัวอย่าง คือ

1. ลักษณะงานของครูประจำชั้น ตัวอย่างที่ 1

1.1 ความรับผิดชอบในการเรียนการสอน ได้แก่

- 1) ใช้ความเข้าใจในทฤษฎีการ เรียนรู้ในการวางแผนและ
 การสอน
- 2) วินิจฉัยความต้องการในการ เรียนรู้ของเด็ก
- 3) จัดหาวิธีสอนและอุปกรณ์ที่เหมาะสมเพื่อสนองความ
 ต้องการของเด็ก ซึ่งเกี่ยวข้องับจุดประสงค์ในการ
 ปฏิบัติ

- 4) จัดทำและ/หรือใช้อุปกรณ์การสอนที่จะสนองความต้องการได้
- 5) ประเมินพัฒนาการทางการเรียนรู้และการสังคมของเด็ก
ติดต่อกันอยู่เสมอ จัดทำบันทึกต่าง ๆ ที่จำเป็น และเขียน
รายงานความก้าวหน้าของเด็ก
- 6) เป็นที่ปรึกษาให้เด็กแต่ละคน และช่วยให้เด็กพัฒนาตาม
ความสามารถอย่างเต็มที่
- 7) พิจารณาความต้องการทุกด้านของเด็ก เมื่อจะตัดสินใจเกี่ยวกับ
ตัวเด็ก
- 8) พยายามรู้จักเด็กในฐานะบุคคลคนหนึ่ง และในฐานะนักเรียน
- 9) พยายามเป็นแบบอย่างเพื่อแสดงว่าครูมีความสำคัญในการ
สร้างค่านิยมให้เด็ก
- 10) ติดต่อกับผู้ปกครองเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็ก

1.2 ความรับผิดชอบในงานพิเศษต่าง ๆ ได้แก่

- 1) รับผิดชอบและมีหน้าที่ที่ไม่เกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยตรง
อยู่ด้วย เช่น ชานชื่อนักเรียน ลงทะเบียน เป็นที่ปรึกษา
ของชุมชนต่าง ๆ ดูแลบริเวณโรงเรียน เป็นต้น
- 2) ร่วมมือกับครูใหญ่และครูอื่น ๆ อย่างจริงจัง
- 3) ทำกิจกรรมวิชาชีพที่สนับสนุนหรือทำการเรียนการสอนก้าวหน้า
เป็นวิชาชีพ
- 4) ติดต่อกับและร่วมมือกับคณะครู พ่อ แม่ และชุมชน
- 5) วางแผนและประสานงานกับผู้ช่วยสอน นักศึกษาฝึกสอน และ
บุคคลอื่น ๆ เพื่อให้เขาได้ทำงานอย่างเต็มความสามารถ

1.3 ความรับผิดชอบในการจัดการห้องเรียน

- 1) จัดสภาพแวดล้อมให้น่าเรียนรู้ คุสสวยงาม และใช้ประโยชน์ได้ดี

- 2) จักวิธีควบคุมชั้นที่ถูกแบบ เพื่อให้เด็กพัฒนาอย่างเต็มความสามารถ

1.4 ความรับผิดชอบอื่น ๆ

- 1) ประเมินตนเอง และสัมฤทธิ์ผลของชั้นเรียน รวมทั้งการใช้วิธีการต่าง ๆ
- 2) ทำหน้าที่ในฐานะผู้รู้ ยอมรับความรับผิดชอบเมื่อได้รับมอบหมาย และแสดงความสามารถที่จะทำสิ่งที่ต้องการให้ทำ
- 3) รักษาความสัมพันธ์อันดีกับพ่อ แม่ นักเรียน และบุคลากรอื่น ๆ

2. ลักษณะงานของครูประจำชั้น ตัวอย่างที่ 2

2.1 โครงการสอน ความก้าวหน้าของนักเรียน

ก. สิ่งที่ต้องมี

- 1) ทดสอบระดับความรู้ของนักเรียนก่อนสอน
- 2) สร้างเป้าหมายที่คาดหวังจากนักเรียน ซึ่งขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้
 - การแสดงออกที่ผ่านมา (ทางคำนำวิชาการและความประพฤติ)
 - ภูมิหลังทางครอบครัว
 - ทางร่างกาย
 - ทางระดับสติปัญญา
 - ทางอารมณ์
 - ประวัติของเด็ก
 - ชรรมชาติของเด็กในชั้น
 - อายุของเด็ก
 - การมาเรียนของเด็ก
 - ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน

3) ประเมินความก้าวหน้าของเด็กประจำปี

ข. สิ่ง que เลือกทำได้

4) อาจเลือกวิธีการและแนวปฏิบัติในการประเมินนักเรียนเพิ่มเติม ดังนี้

- สังเกตพฤติกรรมนักเรียน
- ใช้แบบทดสอบมาตรฐานวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- ใช้แบบทดสอบมาตรฐานประเภทอื่น ๆ
- เตรียมเครื่องมือประเมินผล
- ใช้แบบทดสอบผลศึกษาของรัฐ
- ใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาช่วยในการวินิจฉัย

2.2 วิธีการและขั้นตอนในการสอน

- 1) จัดทำแผนการสอนประจำปีเพื่อสนองเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของเขตการศึกษา
- 2) ใช้การวางแผนการสอนที่มีประสิทธิภาพ
- 3) ใช้วิธีการที่ยืดหยุ่น
- 4) ช่วยนักเรียนในการเรียนรู้วิธีการวางแผนและประเมินผลตนเอง
- 5) พร้อมทั้งจะรับวิธีการใหม่ ๆ ในการให้ประสบการณ์การเรียนรู้
- 6) จัดการสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 7) ใช้ความรู้เกี่ยวกับความเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กในการดำเนินการต่าง ๆ ในห้องเรียน
- 8) ใช้แหล่งวิทยาการในชุมชนให้เป็นประโยชน์
- 9) แสดงความเชี่ยวชาญและสามารถตัดสินใจในการประเมินผลและบันทึกพัฒนาการของนักเรียน
- 10) สามารถปรับเปลี่ยนให้สื่อความหมายได้ก็

2.3 การจัดการในห้องเรียน

- 1) สร้างบรรยากาศที่อบอุ่นและเป็นกันเองในห้องเรียน
- 2) ส่งเสริมให้นักเรียนมีความสมบูรณ์ทั้งทางกายและใจ
- 3) ทำหน้าที่มีจุดประสงค์ที่แน่นอนในการติดต่อพูดคุยจากกับเด็ก
- 4) ช่วยพัฒนาความสามัคคีในชั้นเรียน
- 5) กระตุ้นให้เกิดความอยากเรียนรู้
- 6) ช่วยนักเรียนให้ทำหน้าที่รับผิดชอบในการควบคุมงานของกลุ่ม
- 7) อุดหนุนและหนักแน่นในการใช้วินัยในห้องเรียน
- 8) รับผิดชอบในการให้นักเรียนปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียน
- 9) ฝึกฝนหลักการประชาธิปไตยในห้องเรียน
- 10) จัดวัสดุอุปกรณ์การสอนอย่างเป็นระเบียบ
- 11) จัดห้องเรียนให้เรียบร้อยน่าดู

2.4 ความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้อง

- 1) พัฒนาวิชาชีพของตนอยู่เสมอ (เข้าร่วมประชุมปฏิบัติการ, สัมมนา, ศึกษาดูงาน เป็นต้น)
- 2) ร่วมในการประชุมในเขตการศึกษาและในห้องเรียน
- 3) ร่วมในกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน
- 4) แสดงความภูมิใจในอาชีพของตน
- 5) ตรงต่อเวลาในการทำรายงานและการประชุม
- 6) สิ่งใดที่เป็นความลับจะคงไม่นำไปเปิดเผย
- 7) พยายามรักษาความสัมพันธ์ทางวิชาชีพกับเพื่อนร่วมงาน
- 8) ติดต่อกับผู้ปกครองนักเรียนด้วยความเข้าใจอันดี
- 9) เต็มใจที่จะช่วยให้ความคิดเห็นและแบ่งปันอุปกรณ์การสอนให้เพื่อนครู

- 10) ทำตามนโยบายการบริหารและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของเขตการศึกษา
- 11) แสดงความเต็มใจที่จะทำตามคำแนะนำเพื่อปรับปรุงงาน
- 12) ติดต่อกับผู้ปกครองเพื่อช่วยให้นักเรียนได้ทำตามระเบียบของโรงเรียน
- 13) ทำตามขั้นตอนการบริหาร เพื่อแยกแยะนักเรียนที่มีปัญหา

2.5 คุณสมบัติส่วนตัว

- 1) ความคุมตนเองได้
- 2) เปิดเผยและยืดหยุ่น
- 3) สามารถทัศนใจได้ดีในสถานการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นซึ่งเกี่ยวข้องกับโรงเรียน
- 4) แต่งกายเหมาะสมกับโอกาส
- 5) มีอารมณ์ขัน
- 6) เข้าใจผู้อื่น
- 7) มีทัศนคติในแง่ดี
- 8) มีความสนใจภายนอก ซึ่งช่วยพัฒนาบุคลิกภาพในทุก ๆ ด้าน

ความคิดเกี่ยวกับสมรรถภาพพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับครู เป็นที่ยอมรับกันมากในการจัดการฝึกหัดครูเพื่อพัฒนาสมรรถภาพนั้น ๆ (Competency Based Teacher Education) คำว่าสมรรถภาพในที่นี้หมายความรวมถึงการมีความรู้ที่จำเป็น มีทักษะและความสามารถอย่างพอเพียงในการปฏิบัติงาน การศึกษาค้นคว้าในแต่ละแห่งจะได้รายการของสมรรถภาพแตกต่างกันออกไปบ้าง แต่ส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกัน ดังตัวอย่างที่นำมากล่าวโดยย่อ ดังนี้

คณะกรรมการตามโครงการ Development of a Competency Based Secondary Teacher Education Program Model ของ Michigan State University และ Lansing School District ได้รวบรวมสมรรถภาพ

ที่จำเป็นสำหรับครูที่จะสอนให้นักเรียนบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ มีด้วยกัน 5 กลุ่มคือ
 ด้านการวางแผน ด้านการจัดกา ร ด้านการสื่อความหมาย ด้านการพัฒนาวิชาชีพ
 และประเมินผลงาน และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้ง 5 กลุ่มนี้ แบ่งออกเป็น
 สมรรถภาพ 14 อย่าง และแต่ละอย่างยังประกอบด้วยสมรรถภาพย่อยอีกมากมาย
 รวมถึง 55 ชนิด ซึ่งส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับงานในหน้าที่ของครูที่กล่าวมาตั้งแต่ต้น

Peter (1975) ได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมรายการเกี่ยวกับ
 สมรรถภาพที่จำเป็นสำหรับครู โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ ทางด้านการสอนเป็น
 รายบุคคล ด้านการสอนในชั้นเรียน และด้านการสอนเพื่อแก้ไข ในแต่ละด้าน
 ประกอบด้วยภารกิจที่ต้องปฏิบัติมากมาย รวมทั้งสิ้นถึง 77 ชนิด อาทิเช่น ด้านการ
 สอนเป็นรายบุคคล ประกอบด้วยการสังเกตนักเรียนอย่างมีจุดมุ่งหมาย และวิเคราะห์ที่
 พฤติกรรมนักเรียน กำหนดจุดมุ่งหมายในการสอนที่เป็นจุดมุ่งหมายปลายทาง เลือก
 สื่อการเรียนการสอน ฯลฯ เป็นต้น

ภาระหน้าที่ที่ครูจะต้องปฏิบัติทั้งในและนอกโรงเรียน ครูไทยและครู
 ในประเทศอื่น ๆ มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ความคิดเห็นและผลการศึกษาค้นคว้าที่กล่าวถึง
 ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าบุคคลต่าง ๆ และตัวครูเองวิเคราะห์ถึงงานของครูแตกต่างกัน
 ในรายละเอียดบางประการ การจัดกลุ่มงานหรือสมรรถภาพของครูก็แตกต่างกันไปบ้าง

เวลาที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่

ในหัวข้อที่ผ่านมากล่าวถึงหน้าที่หรืองานที่ครูประณมศึกษาต้องปฏิบัติทั้งใน
 และนอกโรงเรียน การปฏิบัติงานเหล่านี้ต้องใช้เวลา เวลาส่วนใหญ่ที่ครูใช้ในการ
 ปฏิบัติงาน ได้แก่ เวลาราชการในระหว่างเปิดภาคการศึกษา และเวลาในแต่ละวัน
 จะเริ่มตั้งแต่เวลาที่ครูมาถึงโรงเรียน ไปจนถึงเวลาโรงเรียนเลิก จะเป็นเวลาที่ชั่วโมง
 และนาที ก็ขึ้นอยู่กับข้อกำหนดทั่วไป และข้อกำหนดเฉพาะแต่ละโรงเรียน ส่วนบางวัน
 ครูอาจจะใช้เวลาออกเหนือจากเวลาราชการปฏิบัติงานเป็นพิเศษอีกด้วย

หลักสูตรประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503 ได้กำหนดเวลาเรียนไว้
 สัปดาห์ละ 25 ชั่วโมง ส่วนหลักสูตรประถมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503 กำหนด

เวลาเรียนไว้สัปดาห์ละ 30 ชั่วโมง โดยทั่วไปโรงเรียนเปิดทำการสอนสัปดาห์ละ 5 วัน ชั้นประถมศึกษาตอนต้นและตอนปลายเปิดเรียนวันละ 5 ชั่วโมง และ 6 ชั่วโมง ตามลำดับ โดยที่ตลอดปีมีเวลาเรียนไม่ควรน้อยกว่า 180 วัน (ข้อเสนอแนะตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา พุทธศักราช 2517)

ตามระเบียบกรมสามัญศึกษาว่าด้วยการแต่งตั้งครูในโรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา ทำหน้าที่รับผิดชอบในตำแหน่งต่าง ๆ พุทธศักราช 2513 กำหนดให้ครูสอนประจำชั้นหรือประจำวิชา สอนสัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 20 ชั่วโมง และเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา พุทธศักราช 2517 กำหนดให้ครูอยู่ปฏิบัติงานที่โรงเรียนก่อนเวลาเลิกเรียนและหลังเวลาเลิกเรียนอย่างน้อย 15 นาที

ถ้าเอาหลักเกณฑ์ข้างต้นเป็นหลัก ก็จะประมาณได้ว่าครูประถมศึกษาตอนต้นและตอนปลายจะต้องปฏิบัติงานสอนวันละอย่างน้อย 4 ชั่วโมง นอกนั้นอีกอย่างน้อย 1 ชั่วโมง 30 นาที หรือ 2 ชั่วโมง 30 นาที สำหรับครูประถมศึกษาตอนต้นและตอนปลายตามลำดับ ครูจะต้องปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ในโรงเรียน ทั้งนี้ยังไม่นับเวลาพักกลางวันอีกประมาณ 1 ชั่วโมง

สำหรับในต่างประเทศ Boylan (1962) กล่าวว่า ครูใช้เวลาสำหรับงานสอนในห้องเรียน 25 - 35 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ แต่ครูทุกคนจะต้องทำงานอื่น ๆ ของโรงเรียนด้วย เช่น งานที่เกี่ยวข้องกับการสอน เช่น การทำอุปกรณ์การสอน งานกิจกรรมนอกหลักสูตร และงานประจำวันต่าง ๆ ได้แก่ การดูแลห้องอาหาร ดูแลสนามเด็กเล่น ดูแลเครื่องนุ่งห่มโรงเรียน เป็นต้น งานนอกเหนือจากการสอนเหล่านี้ครูต้องใช้เวลา 5 - 15 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเวลาที่ครูใช้ในการปฏิบัติในประเทศอังกฤษ จากกลุ่มตัวอย่างครู 129 คน ใน 66 โรงเรียน พบว่าครูใช้เวลาในการสอนประมาณ 4.76 ชั่วโมงต่อวัน เวลาพัก 1.75 ชั่วโมงต่อวัน ซึ่งจะรวมถึงการเตรียมการสอน ปรีกษาหารือกับผู้ร่วมงาน มีกิจกรรมชุมนุม และรับประทานอาหารกลางวัน นอกจากนี้ยังใช้เวลาเป็นอันมากสำหรับงานนอกโรงเรียน เวลาที่ใช้ในการทำงานทั้งหมดประมาณ 38.2

ชั่วโมงต่อสัปดาห์ รวม 48 สัปดาห์ต่อปี นอกจากนี้ยังพบอีกว่าหนึ่งในสี่ของเวลาในโรงเรียน ใช้ในกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานการศึกษา เวลาที่ถือว่าเป็นเวลาว่างก็ต่อทั้งงานจุกจิกประจำวัน และเวลาเรียนมักจะถูกแบ่งไปใช้ทำกิจกรรมอื่น ๆ บ่อยครั้ง

การที่ครูมีงานประจำจุกจิกนอกเหนือจากหน้าที่ที่เกี่ยวกับการสอน ทำให้มีปัญหาในการปฏิบัติงานให้ไค้ผล Pullias และ Young (1969) มีความเห็นว่าผู้บริหารมักจะให้ความสำคัญกับงานประจำมากกว่าบรรยากาศที่ยืดหยุ่น ซึ่งจำเป็นสำหรับงานสอน เมื่อโรงเรียนขยายใหญ่ขึ้นก็ม้งานที่ทำให้เสียเวลามากขึ้นจนกระทั่งครูไม่มีเวลาและกำลังพอที่จะทำงานในหน้าที่โดยตรงคือสอนให้ไค้ ดังนั้น เป้าหมายของครูและผู้บริหารควรเป็นดังนี้

1. พยายามให้ม้งานประจำจุกจิกแต่น้อย
2. พิจารณาว่างานนั้น ๆ มีผลต่อจุดมุ่งหมายทางการศึกษาเพียงไร
3. พยายามทำหน้าที่ที่จำเป็นให้ไค้ โดยให้สัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายและกระบวนการเรียนการสอน

อย่างไรก็ตาม เป็นที่ยอมรับกันว่าครูประถมศึกษาจำต้องปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ในโรงเรียน ซึ่งก็จะเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังที่ Dodd (1970) ให้ความเห็นว่า ทรายที่งบประมาณมีจำกัด และความกดดันในการขยายการศึกษาที่มีมาก ครูจำเป็นต้องรับผิดชอบงานในโรงเรียนแทบทุกอย่าง และแม้ว่าจะเป็นการกระทำเพราะความจำเป็น ก็น่าเชื่อว่าทั้งครูและศิษย์จะได้รับประโยชน์จากสิ่งที่มีปฏิบัตียู่รวมทั้งในต้านความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ และย่อมเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งสำหรับวงการการศึกษา ถ้ายอมรับกันว่างานของครูสิ้นสุดลงเมื่อระยะเวลาบอกเวลาเลิกเรียน

ในเรื่องเวลาในการปฏิบัติหน้าที่นี้ เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่าครูไทยที่สอนประจำชั้นในระดับประถมศึกษาตอนต้นต้องปฏิบัติงานเหมาตลอดสัปดาห์ สัปดาห์ละ 5 ชั่วโมงเป็นอย่างน้อย ที่เป็นเช่นนี้เพราะโรงเรียนส่วนใหญ่มีครูเท่า ๆ กับจำนวนห้องเรียน ครูจึงต้องรับงานทุกชนิดในชั้นของตน ปัญหาการใช้เวลาในการปฏิบัติงานจึงเป็นปัญหาหนึ่งที่ต้องทำความเข้าใจ เพื่อแสวงหาวิธีการปรับปรุงการใช้เวลาให้เหมาะสมต่อไป

ปัญหาที่ควรศึกษาค้นคว้า

โดยที่บทบาทและหน้าที่ของครูประถมศึกษา มีหลายด้าน ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรง และโดยอ้อมต่อนักเรียนและสังคม ผู้ที่เป็นครูจำเป็นต้องมีสมรรถภาพที่จำเป็นหลายประการ จึงจะปฏิบัติหน้าที่ครูให้ได้ผลดีที่สุด การศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริม ปรับปรุงคุณภาพของครู จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นและสำคัญยิ่ง ทั้งนี้ เพราะครูเป็นตัวจักรสำคัญที่จะบันดาลความสำเร็จและความล้มเหลวของการจัดการศึกษา

บทบาทและหน้าที่ที่กล่าวไว้ในตอนต้น มีทั้งที่เป็นบทบาทและหน้าที่ที่บุคคลอื่นคาดหวังจากครู และทั้งที่เป็นสิ่งที่ครูยอมรับว่าเป็นบทบาทและหน้าที่ของตน จึงน่าจะได้นำมาศึกษาถึงบทบาทและหน้าที่ที่เป็นพฤติกรรมจริงของครู โดยละเอียด เพื่อนำมาเปรียบเทียบให้เห็นช่องว่างที่เป็นปัญหา ซึ่งจะช่วยนำทางการปรับปรุงแก้ไขยิ่งขึ้น

เนื่องด้วยครูมีภาระหน้าที่หลายอย่าง ครูย่อมมีพฤติกรรมที่แสดงออกหลายลักษณะ ดังเช่น หน้าที่ในการสอนครูอาจมีพฤติกรรมในการพูดอธิบาย ถามคำถามนักเรียน เขียนกระดานดำ ฯลฯ หรือทำหน้าที่ในการวัดผลครูอาจมีพฤติกรรมในการตรวจแบบฝึกหัด สังเกตหรือทดสอบนักเรียน เป็นต้น พฤติกรรมเหล่านี้ครูจะแสดงออกให้เห็นได้ถ้ามีผู้คอยสังเกตการปฏิบัติงาน

ถ้าได้สังเกตและประมวลพฤติกรรมย่อยในขณะที่ครูปฏิบัติหน้าที่แต่ละอย่าง ย่อมได้รายการพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการประเมินว่า ในปัจจุบันการปฏิบัติงานของครูมีแนวโน้มไปในทิศทางที่พึงประสงค์ตามหลักการหรือไม่ อันจะเป็นแนวทางในการศึกษาต่อไป

2.3 หน้าที่และความรับผิดชอบของครูตามมาตรฐานกำหนดตำแหน่งข้าราชการครู

ตามมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พุทธศักราช 2523 ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2528 คณะกรรมการข้าราชการครู ได้จัดทำมาตรฐานกำหนดตำแหน่งข้าราชการครู ใ้กล่าวถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของครู อาจารย์ ไว้ดังนี้

ตำแหน่งครู 1

ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการสอนในลักษณะผู้สอนชั้นต้น โดยมีหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

1. ทำการสอนและอบรมความรู้สามัญหรือวิชาชีพตามหลักสูตร
2. ให้บริการทางการศึกษา ส่งเสริมการเรียนการสอน
3. รับผิดชอบปกครองดูแลความประพฤติ การรักษาวินัยและสุขภาพ และดูแลการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนและนักศึกษาตามที่ได้รับมอบหมาย
4. ศึกษา ค้นคว้า รวบรวมวิทยาการและประสบการณ์ใหม่ ๆ ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง
5. รู้จักใช้สื่อการเรียนการสอนและเครื่องมืออุปกรณ์อื่น ๆ และเก็บรักษาอย่างถูกต้อง
6. รักษาวินัยและประพฤตินเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนและนักศึกษา
7. ติดต่อสัมพันธ์กับผู้ปกครองเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน
8. ปฏิบัติงานในลักษณะเฉพาะพิเศษตามลักษณะประเภทและระดับการศึกษา
9. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

ตำแหน่งครู 2

ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการสอนในลักษณะผู้ชำนาญงานชั้นต้น โดยมีหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

1. ทำการสอนและอบรมความรู้สามัญและหรือวิชาชีพตามหลักสูตร
2. ให้บริการทางการศึกษา ส่งเสริมการเรียนการสอน
3. รับผิดชอบปกครองดูแลความประพฤติ การรักษาวินัยและสุขภาพ และดูแลการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนและนักศึกษาตามที่ได้รับมอบหมาย
4. ศึกษา ค้นคว้า รวบรวมวิทยาการและประสบการณ์ใหม่ ๆ ในสาขาที่เกี่ยวข้อง
5. รู้จักใช้สื่อการเรียนการสอนและเครื่องมืออุปกรณ์อื่น ๆ และเก็บรักษาอย่างถูกต้อง
6. รักษาวินัยและประพฤตินั้นเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนและนักศึกษา
7. ติดต่อดำเนินสัมพันธ์กับผู้ปกครองและประชาชนเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน
8. ปฏิบัติงานในลักษณะพิเศษตามลักษณะประเภทการศึกษาและระดับการศึกษา
9. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

ตำแหน่งอาจารย์ 1

ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการสอนในลักษณะผู้อำนวยการ โดยทำหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

1. ทำการสอนและอบรมความรู้สามัญและหรือวิชาชีพตามหลักสูตร
2. ให้บริการทางการศึกษา ส่งเสริมการเรียนการสอน และให้คำแนะนำแก่ผู้ปกครอง นักเรียน และนักศึกษา
3. รับผิดชอบปกครองดูแลความประพฤติ การรักษาวินัยและสุขภาพ และดูแลการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนและนักศึกษาตามที่ได้รับมอบหมาย
4. ศึกษา ค้นคว้า รวบรวมวิทยาการและประสบการณ์ใหม่ ๆ ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง
5. ริเริ่มจัดทำสื่อการเรียนการสอนใหม่ ๆ รู้จักใช้และเก็บรักษาสื่อการเรียนการสอน และเครื่องมืออุปกรณ์อื่น ๆ อย่างถูกต้อง

6. รักษาวินัยและประพฤตินเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนและนักศึกษา
7. นิเทศหรือช่วยนิเทศในวิชาที่รับผิดชอบหรือรับผิดชอบงานวิชาการ
กลุ่มโรงเรียน
8. ให้คำแนะนำและแนะแนวต่าง ๆ แก่นักเรียน นักศึกษา และหรือ
ผู้ปกครอง
9. ให้บริการแก่ผู้ปกครอง นักเรียน นักศึกษา และชุมชน ในด้าน
วิชาการและด้านอื่น ๆ
10. ปฏิบัติงานในลักษณะเฉพาะพิเศษตามลักษณะประเภทการศึกษาและ
ระดับการศึกษา
11. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

ตำแหน่งอาจารย์ 2

ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการสอนในลักษณะผู้อำนวยการชั้นต้น โดยมีหน้าที่
และความรับผิดชอบ ดังนี้

1. ทำการสอนและอบรมความรู้สามัญและหรือวิชาชีพตามหลักสูตร
2. ให้บริการทางการศึกษา ส่งเสริมการเรียนการสอน และให้คำ
แนะนำแก่ผู้ปกครอง นักเรียน และนักศึกษา
3. รับผิดชอบปกครองดูแลความประพฤติ การรักษาวินัยและสุขภาพ
และดูแลการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนและนักศึกษาตามที่ได้รับมอบหมาย
4. ศึกษา ค้นคว้า รวบรวมวิทยาการและประสบการณ์ใหม่ ๆ ในสาขา
วิชาที่เกี่ยวข้อง
5. ริเริ่มจัดทำสื่อการเรียนการสอนใหม่ ๆ ใช้และเก็บรักษาสื่อการเรียน
การสอน และเครื่องมืออุปกรณ์อื่น ๆ อย่างถูกต้อง
6. รักษาวินัยและประพฤตินเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียนและนักศึกษา
7. นิเทศหรือช่วยนิเทศในวิชาที่รับผิดชอบ หรือรับผิดชอบงานวิชาการ
กลุ่มโรงเรียน

8. ให้คำแนะนำและแนะแนวต่าง ๆ แก่นักเรียน นักศึกษา และหรือผู้ปกครอง
9. ให้บริการแก่ผู้ปกครอง นักเรียน นักศึกษา และชุมชน ในด้านวิชาการและด้านอื่น ๆ
10. ทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงหรือเป็นที่ปรึกษาของครูในด้านการปฏิบัติงานและด้านความประพฤติ หรือฝึกอบรมครูประจำการ หรือทำหน้าที่เป็นหัวหน้าฝ่ายวิชาการหรือหัวหน้าสายวิชา หรือหัวหน้าภาควิชา หรือทำหน้าที่เป็นหัวหน้ารับผิดชอบในทางวิชาการ หรือลักษณะงานที่ใกล้เคียงกันอย่างใดอย่างหนึ่ง
11. ปฏิบัติงานในลักษณะพิเศษตามลักษณะประเภทการศึกษาและระดับการศึกษา
12. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

ตำแหน่งอาจารย์ 3

ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการสอนในลักษณะผู้อำนวยการ โดยมีความสามารถเป็นพิเศษในหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

1. ทำการสอนและอบรมความรู้สามัญและหรือวิชาชีพตามหลักสูตร
2. ให้บริการทางการศึกษา ส่งเสริมการเรียนการสอน และให้คำแนะนำแก่ผู้ปกครอง นักเรียน และนักศึกษา
3. รับผิดชอบปกครองดูแลความประพฤติ การรักษาวินัยและสุขภาพ และดูแลการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนและนักศึกษาตามที่ได้รับมอบหมาย
4. ศึกษา ค้นคว้า รวบรวมวิทยาการและประสบการณ์ใหม่ ๆ ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง
5. ริเริ่มจัดทำสื่อการเรียนการสอนใหม่ ๆ ใช้และเก็บรักษาสื่อการเรียนการสอน และเครื่องมืออุปกรณ์อื่น ๆ อย่างถูกต้อง
6. รักษาวินัยและประพฤตินเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียนและนักศึกษา
7. วิเคราะห์วิจัยและนิเทศในวิชาที่รับผิดชอบ

8. ให้คำแนะนำและแนะแนวต่าง ๆ แก่นักเรียน นักศึกษา และ
ผู้ปกครอง
9. ให้บริการแก่ผู้ปกครอง นักเรียน นักศึกษา และชุมชน ในด้าน
วิชาการและด้านอื่น ๆ
10. ทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงหรือเป็นที่ปรึกษาของครูหรืออาจารย์ในค้ำ
การปฏิบัติงานและด้านความประพฤติ หรือแนะนำหรือฝึกหัดครูหรืออาจารย์
หรือทำหน้าที่หัวหน้าฝ่ายวิชา หรือหัวหน้าสายวิชา หรือหัวหน้าหมวดวิชา หรือ
ทำหน้าที่เป็นหัวหน้ารับผิดชอบในทางวิชาการ หรือทำหน้าที่ประสานกลุ่ม
11. ปฏิบัติงานในลักษณะเฉพาะพิเศษตามลักษณะประเภทการศึกษา
และระดับการศึกษา
12. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

(5) เป็นคนใจกว้าง สนใจและยอมรับฟังความคิดเห็นใหม่ ๆ รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นที่ไม่เหมือนกับของผู้อื่น

(6) มีความสามารถในการชักจูงคนอื่นให้เห็นพ้องพ้องกัน วิธีที่ดีที่สุดให้ผู้เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ในรูปแบบแผนที่เหมาะสม (ทองคำ ผดุงสุข, 2532: น. 104 - 105)

2. บทบาทในการเป็นผู้สนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาเยาวชน

โดยการให้การศึกษามีคุณภาพแก่นักเรียน ให้ความรู้ทั้งวิชาสามัญ และวิชาชีพตามหลักสูตร ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญไม่ว่าจะจัดการสอนโดยใช้วิธีใด ครูต้องมีการวางแผนและเตรียมการสอนอย่างดี ไม่ละทิ้งเด็ก และมีการจัดกิจกรรมเสริม เพื่อให้เด็กเข้าใจในบทเรียนยิ่งขึ้น

นอกจากการสอนวิชาความรู้แล้ว ครูยังมีบทบาทในการสอนให้เด็ก มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิต อยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม และมีความสุขตามควรแก่สภาพ

3. บทบาทในการเป็นผู้นำด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม

โดยการประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ มีศีลธรรม สุขภาพ มีความเมตตากรุณา เอื้ออาทรต่อความเป็นอยู่ของศิษย์ คอยช่วยเหลือเมื่อศิษย์มีปัญหา มีความอดทนและเสียสละ

4. บทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การปกครอง ด้านเศรษฐกิจ

ปัจจุบันเศรษฐกิจของประเทศไทยเจริญเติบโตเป็นอย่างมาก มีการพัฒนาทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม และธุรกิจ ครูเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศชาติ โดยการให้ความรู้แก่นักเรียน และเน้นทักษะในการทำงานต่าง ๆ เพื่อนักเรียนจะได้มีความรู้ที่ได้มาตรฐานและสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นครูควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมสหกรณ์ร้านค้า

ในโรงเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น ทำสวนครัว ปลูกผัก และไม้ดอก เป็นต้น ส่งเสริมให้เกิดรู้จักออมทรัพย์ ให้ความรู้และส่งเสริมสุขภาพอนามัยแก่ชุมชน เพื่อให้เด็กนักเรียนและคนในชุมชนมีสุขภาพพลานามัยแข็งแรง สมบูรณ์ รู้จักหลักโภชนาการที่ถูกต้อง รู้จักการรักษาความสะอาด และรู้จักการวางแผน ครอบครัวยุคใหม่ ๆ ให้แก่ชุมชน พร้อมทั้งจัดฝึกอบรมอาชีพทั้งกลางวัน และส่งเสริมให้มีการผลิตและนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการประกอบอาชีพ ของชุมชน เพื่อให้ปฏิบัติงานได้รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และมีผลผลิตเพิ่มขึ้น เช่น แนะนำการไถพยุย การผสมเทียมสัตว์ และการนำเครื่องมือ เครื่องใช้มาช่วย งานเกษตร เป็นต้น

งานสังคม

ครูมีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคม โดยการให้ความรู้แก่คนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นความรู้วิชาสามัญหรือวิชาชีพก็ตาม เพราะจะทำให้คนในชุมชนมีพื้นฐาน การศึกษาอันจะนำไปสู่ความรู้และความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ รอบ ๆ ตัวได้ง่ายขึ้น นอกจากนั้นครูยังมีส่วนช่วยในการริเริ่ม ส่งเสริมและแนะนำในเรื่องการประกอบ อาชีพ ความเป็นอยู่ และการพัฒนาชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดี

งานการเมืองการปกครอง

ครูต้องจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและระบบ การเมืองการปกครองของประเทศ และมีส่วนช่วยในการพัฒนาการเมือง การปกครอง ให้มีความมั่นคง โดยการให้ความรู้ในเรื่องระบบการปกครองของประเทศ โดยเฉพาะ ระบบประชาธิปไตยแก่เด็กและคนในชุมชน สนับสนุนและฝึกหัดให้นักเรียนรู้จักรูปแบบ การปกครองประเทศ โดยให้มีการจัดตั้งสถานีนักเรียน การเลือกหัวหน้าชั้น เป็นต้น นอกจากนั้นครูยังสามารถช่วยแนะนำประชาชนในเรื่องการเลือกตั้งผู้แทนในระดับต่าง ๆ อย่างถูกต้อง

5. บทบาทในการช่วยส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรม

โดยการช่วยทำนุบำรุงรักษาศาสนาให้มีความมั่นคงควบคู่กับสถาบันชาติและพระมหากษัตริย์ มีความเลื่อมใสและศรัทธาในศาสนาที่นับถือ ปฏิบัติตามหลักธรรม และปฏิบัติศาสนกิจเป็นประจำ

นอกจากนั้นครูจะต้องช่วยส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมของชาติให้มั่นคง ถ้ายกยอวัฒนธรรมอันดีงามให้แก่เด็ก ช่วยกันจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม และส่งเสริมให้มีการจัดห้องวัฒนธรรมในโรงเรียน

2.5 บทบาทของครูในการพัฒนาประเทศ

คณาจารย์ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการพัฒนาประเทศว่า (คณาจารย์ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา, 2535 : 188-190)

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาในระดับสูง มีการจัดการศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นแผนแม่บทในการพัฒนาประเทศ นับเป็นแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 7 (พ.ศ. 2535 ถึง พ.ศ. 2539) การดำเนินงานพัฒนาการศึกษาในแต่ละแผนได้มีการประเมินผลเพื่อใช้ปรับปรุงการปฏิบัติงานในระยะต่อมาโดยตลอด ปัญหาทางการศึกษาที่ผ่านมาเป็นเรื่องของปริมาณการศึกษาคือ เยาวชนของประเทศยังขาดโอกาสทางการศึกษาในระดับประถมศึกษา และมีขุมศึกษาที่จะช่วยให้พลเมืองส่วนใหญ่มีคุณภาพทางแกปัญหาส่วนหนึ่งได้มุ่งขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างกว้างขวาง

ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ได้กำหนดวัตถุประสงค์และนโยบายในระดับประถมศึกษาที่มุ่งส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนที่จบประถมศึกษาได้เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หรือได้รับการศึกษาต่อเนื่องในรูปแบบต่าง ๆ มากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2534)

กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินงานตามนโยบายนี้ โดยการจัดทำโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเพิ่มขึ้นอีก 3 ปี ในโรงเรียนสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีการศึกษา 2534 และมีเป้าหมายที่จะดำเนินการให้ครบทุกโรงเรียนในปีการศึกษา 2540 ตามหลักการนี้รัฐจะต้องเพิ่มปริมาณสถานศึกษา ต้องสนับสนุนงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ทางการศึกษา เพิ่มครูทั้งปริมาณและคุณภาพ

การประถมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และสำหรับเป็นพื้นฐานในการศึกษาระดับที่สูงขึ้น รัฐได้กำหนดไว้ว่าเป็นการศึกษาภาคบังคับ และเป็นภาระผูกพันของรัฐที่จะต้องดำเนินการให้ประชากรในวัยเรียนได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนอย่างทั่วถึง และมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2526 : 1) การที่จะพัฒนาการศึกษาโดยส่วนรวมให้มีคุณภาพจำเป็นต้องมีการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาให้มีประสิทธิภาพเป็นลำดับแรก อันจะส่งผลไปยังการศึกษาระดับอื่น ๆ หรือการดำรงชีวิตของมนุษย์ให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพด้วย

ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาท้องถิ่นความบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนเนื่องจากครูเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษา คิดคือสัมพันธ์กับนักเรียนและผู้ปกครองโดยตรง ครูจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียน และเกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในทิศทางที่พึงประสงค์แก่ท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ โดยเฉพาะครูประถมศึกษาซึ่งมีจำนวนมากที่สุดและใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ครูเป็นผู้มีภูมิความรู้สูงเมื่อเทียบกับชาวบ้านทั่ว ๆ ไปในสังคมชนบท สุเทพ เชาวลิค (2524 : 7) ได้ระบุถึงบทบาทของครูในเขตชนบทว่าครูเป็นผู้นำชนบทที่สำคัญ เป็นผู้ที่มีความรู้ แจ่มชัดข่าวสารต่าง ๆ แก่ชาวบ้านได้ ชาวบ้านเดือดร้อนมักมาหาครูขอคำปรึกษา ครูจึงเป็นที่เคารพรักของชาวบ้าน นอกจากนี้ (เมธี ปิณฑนานนท์, 2524 : 31 - 34) ได้ระบุถึงบทบาทของครูกับการพัฒนาชนบทยากจนไว้ว่า ครูที่ทำงานชนบทยากจนมักจะได้รับยกย่องว่าเป็นผู้มีความเสียสละ เอาจริงเอาจัง และมีคุณสัจจ กังนั้นครูจะต้องเป็นตัวอย่างในด้านการมีบทบาทในการให้ความรู้แก่

ประชาชนในชุมชนและช่วยพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนที่ยากจน นอกเหนือจากการสอนในชั้นเรียน ครูจึงควรจะมีบทบาทพัฒนาชุมชนในด้านการศึกษา เศรษฐกิจ และอาชีพ สังคมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย และการเมืองการปกครอง

การพัฒนาท้องถิ่นด้านการศึกษาถือว่าเป็นบทบาทโดยตรงของครู เพราะการให้การศึกษา เป็นหน้าที่โดยตรงสำหรับคนที่มีวิชาชีพครูจะกระทำได้ โดยการพยายามใช้ความรู้ ความสามารถ และใช้ประโยชน์จากวัสดุและอุปกรณ์ที่มีอยู่ในโรงเรียนและชุมชนแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน ครูอาจทำได้ดังนี้คือ

1. จัดหลักสูตรการเรียนการสอน พยายามเน้นหนักในด้านแก้ปัญหา และสนองความต้องการของท้องถิ่น
2. การจัดการศึกษามุ่งให้ผู้เรียนนำความรู้ที่เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน ใ้จริง ๆ (ชนิตา รัชพลเมือง, 2526 : 168)
3. ปรับปรุงโรงเรียนให้เป็นศูนย์ประสานงานบริการด้านวิชาการ และข่าวสาร เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2527 : 26)

ครูซึ่งมีจำนวนมาก และกระจายอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาสมรรถภาพในต่าง ๆ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานด้านการศึกษาให้มีส่วนในการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

สรุปการศึกษาเป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่ง ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งการลงทุนทางการศึกษาของมนุษย์ก็เพื่อเป็นการเพิ่มคุณค่า และคุณภาพของมนุษย์ให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศต่อไป การผลิตผู้ที่มีการศึกษาเป็นการผลิตกำลังคนเพื่อสนองความต้องการของตลาดแรงงาน ซึ่งปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการผลิตกำลังคนที่สำคัญ คือการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคม และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ดังนั้นแนวโน้มการผลิตผู้มีการศึกษาในอนาคตจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยดังกล่าวข้างต้นเป็นสำคัญ